

Ställningstagande om gruv- och mineralbrytning Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

1. Inledning

Länsförbundet av Naturskyddsföreningen i Norrbottens län gör här ett allmänt ställningstagande i gruv- och mineralfrågan. Ställningstagandet görs utifrån en remiss till lokalkretsarna från september till november 2013. Kretsarna har beretts möjlighet att ge sin syn på ställningstagandet, och därefter alla medlemmar som gått att nå med epost.

Ingen krets säger klart nej till all gruvbrytning men samtliga anser att reglerna gällande både tillstånd för prospektering och tillstånd för att få starta och driva en gruva skall vara betydligt strängare.

2. Gruvdrift och hållbar utveckling

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län värnar naturen, med särskilt ansvar för Norrbotten.

Överkonsumtionen hos de välbärgade i industriländerna orsakar den globala miljökrisen. Den drivs på av bolagens krav på snabba vinster, uppbackade av politiker som sätter tillväxt före miljö. Dessa krafter ligger bakom kraven på fler gruvor snabbt.

Metaller och mineraler är betydelsefulla för åtskilliga ändamål; i redskap, maskiner, infrastruktur, transportmedel och IT, och kommer även att vara viktiga i det hållbara samhället.

Gruvdrift och mineralbrytning har emellertid ofta stor negativ påverkan inom områden som naturvård, friluftsliv, rennäring och kulturmiljövård. Gruvdrift är svårförenlig med hållbar ekologisk utveckling. Allt utnyttjande av naturmark, även byggande av bostadsområden och anläggningar, innebär lokalt att naturtyper på platsen förloras. Det behöver inte hota hållbarheten. Hållbarheten riskeras om naturtypen är skyddsvärd, eller om exploateringen sker på ständigt fler platser i landskapet och systematiskt fragmenterar biotoper. Det som är särskilda miljöproblem för gruvor är att giftiga ämnen som är hårt bundna, otillgängliga inuti jordskorpan (geosfären), grävs upp och kommer in i livets kretslopp (biosfären). Torrt damm sprids i luften och utgör en risk för hälsa och miljö. Om fyndigheten är ytlig och vidsträckt kan dagbrott innebära ofantliga gropar i marken. Till gruvorna hör slamdammar som ibland läcker eller brister, med katastrofala följder för vattenmiljöer och människor nedströms dammen.

Det är emellertid stor skillnad i påverkan från brytning av olika mineraler. Sulfidmalmer försurar, guld- och kopparmalm innehåller många giftiga ämnen som kadmium, arsenik och kvicksilver, medan järnmalmen magnetit inte har dessa negativa miljöeffekter.

En lokalisering som innebär utsläpp till viktiga vatten och känslig natur är farlig, jämfört med en lokalisering som minimerar dessa risker.

Det är bättre förutsättningar att begränsa miljöpåverkan vid stora, koncentrerade, djupt liggande lokala fyndigheter av ”renare” mineral (t ex magnetit) och sämre förutsättningar för miljösäkerheten vid utspridda, ytliga fyndigheter i låg koncentration och med hög andel föroreningar (t ex sulfidmalmer).

Gruvdrift medför sammantaget omfattande ingrepp i naturmiljön, är mycket energikrävande, tillför enorma mängder av växthusgaser till den globala uppvärmningen och medför alltid mer eller mindre utsläpp till vatten, luft och mark.

Naturskyddsföreningen anser att minskad mineralanvändning genom långlivade metallföremål, underhåll, reparationer, återanvändning och återvinning ska uppmuntras och utvecklas. Utvinning av ändliga resurser som bergmaterial och mineral och expansion av gruvbrytning måste istället begränsas.

Norrbottnen kommer med dagens prognoser endast att nå upp till några få av de 16 miljömål som riksdagen satt upp till år 2020. En ekologisk hållbar utveckling är därför inte förenlig med ökad gruvdrift. Några av de miljömålen är:

- Giftfri miljö
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt växt- och djurliv

Naturskyddsföreningen vill att dagens gruvor ställs om så att miljömålen uppfylls och att eventuell expansion av gruvnäringen sker så att våra möjligheter att nå miljömålen inte försämras.

3. Mineralstrategin måste skrivas om

Enligt regeringens mineralstrategi från våren 2013 ska alla mineralfyndigheter som fått bearbetningstillstånd brytas inom 25 år. Målet är vidare att antalet gruvor och mängden malm som bryts ska öka dramatiskt till 2030. Detta anser Naturskyddsföreningen är ett ohållbart förhållningssätt. Strategin saknar anvisningar för att bedriva mineralutvinning på ett hållbart sätt. Utan adekvata mål för miljö- och naturvård måste strategin därför skrivas om.

En hållbar mineralstrategi måste bygga på respekt för framtida generationers behov. Därför kan det inte vara ett mål att inom en generation ta upp alla brytningsvärda fyndigheter. Framtida generationer har också behov, och framtida brytningsteknik kan antas ha nått bättre miljöprestanda.

En avvägning måste göras, där långsiktigt ekologiskt hållbara näringar prioriteras, särskilt nyckelnäringsområden som livsmedelsproduktion med odling, betesdrift, rennäring och fiske, men även andra långsiktiga näringar som natur- och kulturbaserad turism. Gruvdrift kan endast tillåtas om den motiveras av samhällsnytta och begränsas till platser där inte nyckelnäringsområdena slås ut eller natur och miljö skadas. Förekomsten av en malmfyndighet får således inte

motivera utslagning av en nyckelnäring i lokalsamhället. Klimathotet måste lösas inom en generation, varför ny gruvbrytning inte får innebära något tillskott till fossilkolutsläppen, och pågående gruvbrytning måste skifta till förnybar energi för att bli hållbar.

Samhället är inne i ett överkonsumtionsmönster med en ohållbar tillväxtsträvan. Det mönstret måste brytas, och en hållbar omfattning för nytutvinning av mineral och metall definieras. Underhåll, reparation, återanvändning och återvinning är alltid att föredra framför brytning och nyproduktion av metaller.

4. Inga gruvor i naturskyddsområden och ingen brytning av uran, bly, kadmium och kvicksilver

Skyddad natur och naturområden med höga bevarandevärden ska skyddas mot mineralutvinning. Detta ska gälla oavsett hur den ekonomiska och sociala situationen ser ut i närliggande samhällen. Redan innan prospekteringsfasen ska hänsyn tas till om gruvdrift är lämplig i det aktuella området. Det är viktigt att samhället pekar ut ”no-go areas”, dvs. områden där gruvdrift inte får bedrivas. I dessa områden är prospektering och gruvbrytning utesluten, och det besparar samhället såväl MKB och tillståndsprocesser.

Naturskyddsföreningen säger nej till brytning av uran, bly, kadmium och kvicksilver. De tre sistnämnda metallerna har Sveriges regering beslutat skall fasas ut från kretsloppet. Kadmium och kvicksilver bryts inte men förekommer ofta i sulfidmalmer varför en brytning av sådan malm innebär mobilisering och spridning av dessa ämnen.

5. Lagstiftning gällande gruvnäringen

Naturskyddsföreningens målsättning är att den gruvnäring som bedrivs skall ske på ett sådant sätt och på sådana platser att mineralutvinningen har så liten negativ inverkan på miljön och naturen som möjligt. Föreningens uppgift är att vara naturens och miljöns förkämpe, speciellt i en situation där de ekonomiska argumenten ljuger starkt. Bästa möjliga teknik (BAT), minsta möjliga miljöpåverkan och försiktighetsprincipen skall tillämpas. Sanktioner vid miljöbrott skall vara starkare än idag.

Lagstiftningen gällande gruvindustrin måste bli betydligt strängare och ansvaret för risker, ur både säkerhets- och miljöperspektiv skall ligga på gruvbolagen.

De gruvor som existerar idag *måste* ur miljösynpunkt förändras och förbättras så att driften inklusive transporterna präglas av ett aktivt miljö- och klimattänk. Hållbara transporter, såsom järnväg, ska användas och transportfrågan skall vara löst före gruvstart.

Det skall ställas krav på gruvaktören att visa långsiktighet i gruvverksamheten – ekologiskt, ekonomiskt och socialt – för att få starta.

Miljöprovning skall komma först, dvs. tidigt i prospekteringskedet. Redan prospekteringen medför skador och åverkan på naturmiljön och andra näringar. Därför ska ett undersökningstillstånd alltid föregås av en miljökonsekvensbeskrivning. Här bildas också ett

underlag för en ersättning till berörda parter och för miljöpåverkan. Med en MKB och en bättre genomlysning i ett tidigt stadium ökar möjligheterna betydligt till att begränsa skadorna vid prospektering och även undvika skador vid eventuell kommande drift.

En avfallsplan ska vara godkänd innan påbörjad drift. Om ett bolag fått tillstånd för produktion av malm av viss mängd och har en godkänd avfallsplan men producerar mer måste en ny avfallsplan godkännas innan driften får fortsätta. Om det blir förändringar i produktionskedjan måste exploatören presentera en ny miljökonsekvensbeskrivning och söka nya miljötillstånd. Det ska vara jämförbara krav på kontroll och säkerhet för gruvdammar som för vattenkraftsdammar.

Bolag som bryter mineral på svensk mark ska ha skyldighet att både stå för och från början ansvara för efterbehandling av gruvområdet när driften upphört. Gruvbolaget ska ge garantier för att tillräckliga medel avsätts för detta syfte. Gruvbolag ska ta ansvar för sin verksamhet. Naturskyddsföreningen vill ha en hårdare lagstiftning för alla gruvbolag. Vi anser också att svenska staten med LKAB ska gå i täten och i handling tydligt driva den svenska gruvindustrin som ett föredöme för resten av världen.

6. Hänsyn till ursprungsbefolkning och andra näringar

Stor hänsyn skall tas till areella näringar som rennäringen och besöksnäringarna.

Lokalbefolkningen inklusive det samiska folkets organisationer skall ges företräde och med stort inflytande kunna värna sin närmiljö vid frågor rörande prospektering och öppnande av gruvor.

Gruvnäringen kan ge stimulans till nya näringar samtidigt som den kan drabba andra former av näringar i dess närområde negativt. Naturskyddsföreningen bör uppmuntra och lyfta fram befintliga och nya näringar som är bra för området ekonomiskt och socialt och samtidigt har så liten inverkan på miljön som möjligt. Exempel på sådana förutom renskötsel är ekoturism, hälsoturism, jakt och fiske. Med detta sagt har föreningen knappast som uppgift att fungera som en tillväxtmotor. Tvärtom hävdar vi att det är en förutsättning för vårt arbete att kunna agera utan att behöva ta hänsyn till ekonomisk tillväxt.

7. Ekonomiska villkor

Den infrastruktur som byggs ut för gruvbrytning ska bekostas av gruvbolaget, och samhället har rätt att ställa krav på att infrastrukturen möjliggör en hållbar utveckling.

Det finns risk att gruvbolagen inte klarar av efterbehandlingen på ett miljö- och samhällsmässigt acceptabel sätt. Det kan bli fallet om problemen underskattats vid tillståndsprovningen och den ekonomiska säkerheten satts alltför lågt. Särskilt uppenbar är risken vid en eventuell konkurs. Ett villkor för att starta verksamheten måste därför vara att gruvbolagen fonderar tillräckliga medel, under myndigheternas förvaltning, för efterbehandling motsvarande den planerade omfattningen. Om verksamheten i gruvan utvidgas, ska ett villkor vara stegvis ökad fondering i motsvarande omfattning. Gruvbolagen ska redan vid utvecklingen av gruvan ta fram en plan för hur området ska skötas efter det att

gruvdriften avslutats och de ska visa att de har ekonomiska och materiella resurser för nedstängning av gruvan, sanering och annan efterbehandling.

Att högre krav ställs initialt kommer att leda till att osäkra och oseriösa projekt inte genomförs, med följd att de projekt som startar kommer att ha bättre kapacitet att genomföras ansvarsfullt.

8. Sammanfattning och slutsatser

Den gruvnäring som bedrivs skall ske på ett sådant sätt och på sådana platser där den har så liten negativ inverkan på miljön och naturen som möjligt. Gruvbrytning som uppfyller kraven på samhällsnytta och minimal påverkan kan innebära att en plats förlorar sin naturmiljö, men gruvbrytning får inte hota arter, riskera människors hälsa eller innebära skada på landskapets ekologiska processer. Sveriges mineralstrategi måste skrivas om och det övergripande budskapet skall vara att expansionen av gruvdrift skall begränsas och befintlig gruvdrift skall ställas om för att undvika skadlig påverkan på naturmiljön, samt att sparsamhet och återvinning prioriteras före nyproduktion.

Gruvfrågan är en komplicerad och komplex fråga när man ser till vad gruvnäringen erbjuder i form av sociala och ekonomiska perspektiv i avfolkningssamhällen. Samtidigt är gruvnäringen i många fall varken socialt eller ekonomiskt hållbar. Samhället får regelmässigt stå för kostnaderna och efterbehandlingen när en gruva går i konkurs eller läggs ned. I ett ekologiskt perspektiv är det mycket svårt att se en expanderande gruvnäring som hållbar.

Därför anser Naturskyddsföreningen i Norrbottens län att lokalbefolkningen inklusive det samiska folkets organisationer, miljöorganisationer och långsiktigt ekologiskt hållbara småskaliga näringar skall ha stort och reglerat inflytande i tillståndsprocessen.

- + Ingen gruvbrytning får ske i naturskyddade områden eller i områden med höga naturvärden inklusive hotade arter.
- + Ingen gruvbrytning får ske om våra vatten riskerar tillföras farliga halter av giftiga ämnen.
- + Nej till brytning av uran, kvicksilver, kadmium och bly.
- + Gruvor som idag är i bruk ska ställa om verksamheten så att våra miljömål uppfylls.
- + Ingen ökning av fossilkolutsläpp till den globala uppvärmningen genom nya gruvor.
- + Regelverket gällande miljö och säkerhet för att få prospektera, öppna gruvor och avveckla gruvor skall skärpas i avsikt att minimera skador på naturmiljön och lokalsamhället.
- + Miljöprovning ska ske tidigt i alla processer och väga tyngre än annan provning av tillstånd.
- + Gruvaktören ska visa på en långsiktigt hållbar verksamhet - ekologiskt, ekonomiskt och socialt – för att få starta. Ekonomiska säkerheter för efterbehandling ska upprättas preventivt.
- + Bästa möjliga teknik (BAT), minsta möjliga miljöpåverkan, försiktighetsprincipen och principen att förorenaren betalar skall tillämpas.
- + Gruvbolaget ska i alla skeden av sin verksamhet ha totalt ansvar för miljö och säkerhet.